

TARJIMASHUNOSLIKNING LINGVISTIK VA MADANIY JIHATLARI : NAZARIYADAN AMALIYOTGA

Nurmamatova Dilbaroy Shuxrat qizi

Samarqand davlat chet tillar instituti
Ingliz filologiyasi va tarjimashunoslik fakulteti 2503-guruh talabasi
hamidullo2001081435@gmail.com
+998771210177

Utashova Jasmina Vaxobjon qizi

Samarqand davlat chet tillar instituti
Ingliz filologiyasi va tarjimashunoslik fakulteti 2503-guruh talabasi
utashovaj@gmail.com
+998931242680
Ilmiy rahbar

Omonova Farangiz Asror qizi

Samarqand davlat chet tillar instituti o'qituvchisi

Annotatsiya. Ushbu maqolada tilshunoslikning nazariy va amaliy masalalari tahlil qilinadi. Tilshunoslikning asosiy nazariy yo'nalishlari – fonologiya, morfologiya, sintaksis, semantika, pragmatika va sotsiolingvistika kabi sohalar ko'rib chiqiladi. Shuningdek, amaliy tilshunoslikning tarjima nazariyasi, kompyuter lingvistikasi, xorijiy tillarni o'qitish metodikasi hamda huquqiy lingvistika kabi yo'nalishlari yoritiladi. Maqolada zamonaviy texnologiyalar va sun'iy intellektning tilshunoslikdagi roli ham muhokama qilinadi.

Kalit so'zlar: Tilshunoslik, fonologiya, morfologiya, sintaksis, semantika, pragmatika, sotsiolingvistika, tarjima nazariyasi, kompyuter lingvistikasi, kognitiv tilshunoslik, huquqiy lingvistika, xorijiy tillarni o'qitish, sun'iy intellekt.

KIRISH.

Tarjimashunoslikning lingvistik va madaniy jihatlari o'zaro chambarchas bog'liq bo'lib, tarjima jarayoni ikki xil to'siqni yengib o'tishni o'z ichiga oladi: **lingvistik** (tillararo grammatik va leksik farqlar) va **madaniy** (turmush tarzi, qadriyatlar, urf-odatlar va boshqa madaniy ko'rinishlardagi farqlar). Lingvistik jihat tilning tuzilishi, grammatikasi va lug'aviy boyligini, madaniy jihat esa madaniyatning o'ziga xos ifodasi va xususiyatlarini o'z ichiga oladi.

Lingvistik jihatlar

• **Grammatik va sintaktik farqlar:** Turli tillarning grammatik tuzilishi va gap qurish usullari turli-tumandir. Tarjimon ushbu farqlarni hisobga olib, bir tildagi gapni ikkinchi tildagi mos grammatik tuzilishga solishi kerak.

• **Leksik va semantik masalalar:** Biror so'zning bir necha ma'nosi bo'lishi mumkin va ularning bir tildagi ekvivalentini ikkinchi tilda topish murakkab vazifa bo'lishi mumkin. Masalan, "stol" va "yulduz" kabi so'zlarning turli tillarda turli kontekstda ishlatilishi.

• **Uslubiy va ekspressiv farqlar:** Tarjimada uslubni saqlab qolish muhim. She'riy misralar, maqollar yoki idiomlar tarjimasida bunday uslubiy va ekspressiv jihatlarni saqlab qolish katta mahoratni talab etadi.

Madaniy jihatlar

• **Turmush tarzi va urf-odatlar:** Har bir madaniyatning o‘ziga xos turmush tarzi va urf-odatlari mavjud. Tarjimon madaniy jihatlarni to‘g‘ri tushunib, ularni tarjima qilinayotgan tilda mos o‘zgarishlar bilan ta‘minlashi kerak.

• **Qo‘shimcha bilimlar:** Tarjima qilinayotgan matndagi madaniy elementlarni tushunish uchun tarjimonga o‘sha madaniyat haqida qo‘shimcha bilimlar kerak bo‘ladi. Masalan, madaniy-tarixiy, geografik yoki ijtimoiy-siyosiy hodisalar haqidagi ma‘lumotlar.

• **Ma‘lum bir guruhning madaniy “kodlari”:** Har bir madaniyatda o‘ziga xos “kodlar” bo‘lishi mumkin. Bu kodlar turli so‘zlar, iboralar yoki belgilar orqali ifodalanadi. Tarjimon ushbu kodlarni tushunishi va ularni boshqa tilda ham shunga mos ravishda ifodalashi lozim.

XULOSA

Tilshunoslik fani nazariy va amaliy jihatdan keng qamrovli bo‘lib, inson nutqi, til tizimi va uning qo‘llanilishiga oid muhim masalalarni o‘rganadi. Ushbu maqolada tilshunoslikning asosiy yo‘nalishlari – fonologiya, morfologiya, sintaksis, semantika, pragmatika, sotsiolingvistika kabi nazariy jihatlar hamda tarjima nazariyasi, xorijiy tillarni o‘qitish metodikasi, kompyuter lingvistikasi va sun‘iy intellekt kabi amaliy jihatlar tahlil qilindi. Tahlillar shuni ko‘rsatdiki, tilshunoslik nafaqat tilning ichki tuzilishini tushuntirish, balki uning jamiyatdagi o‘rnini, madaniy ta‘sirini va texnologiyalar bilan integratsiyasini ham o‘rganishi zarur. Xususan, nazariy tilshunoslik til birliklarining strukturaviy va funksional jihatlarini ochib beradi. Amaliy tilshunoslik esa tarjima, xorijiy tillarni o‘qitish, kompyuter lingvistikasi va sun‘iy intellekt sohalarida muhim natijalarga olib kelmoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. Saussure F. De. Umumiy tilshunoslik kursi. McGraw-Hill, 1916.
2. Chomsk N. Sintaktik tuzilmalar. Mouton, 1957.
3. Lab V. Sotsiolingvistik naqshlar. University of Pennsylvania Press, 1972.
4. Grice, P. So‘zlarning ishlatilishi bo‘yicha tadqiqotlar. Harvard University Press, 1989.
5. Lakoff G., & Johnson, M. Biz yashayotgan metaforalar. University of Chicago Press, 1980.
6. Karimov I. A. Ona tilimiz – milliy o‘zligimiz ifodasi. O‘zbekiston, 1995.
7. G‘ulomov U., & Mahmudov, N. O‘zbek tilining nazariy grammatikasi. Fan, 2005.
8. Mahmudov N., & Jo‘raev, N. O‘zbek tilining leksikologiyasi va stilistikasi. O‘zbekiston Milliy Universiteti nashriyoti, 2010.
9. Rasulov A. Tilshunoslikka kirish. Universitet, 2013.
10. Jo‘raev N. O‘zbek tili sintaksisi va gap tuzilishi. Fan, 2007.